

Ku2016/00504/D
Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

ABFs remissvar till Civilsamhällesutredningens betänkande ”Palett för ett stärkt civilsamhälle”

Sammanfattande inledning

ABF välkomnar slutbetänkandet från Utredningen för ett stärkt civilsamhälle och delar många av utredarens bedömningar.

Det svenska folkstyret har vuxit fram underifrån, baserad på starka folkrörelser. Den svenska demokratis bas är inte staten, utan de många människornas engagemang. Demokratien återskapas varje dag, av de fria och frivilliga sammanslutningar av människor som utgör folkrörelse-Sverige.

För att stärka den formella demokratis inneboende vitalitet krävs att stat och kommuner konsekvent och uthålligt står upp för folkrörelser och folkbildning som självständiga demokratibärare. Därför är det av yttersta vikt att stärka folkrörelsernas ställning i samhället.

ABF delar betänkandets bedömning att ”de ideella föreningarna utgör kärnan i det civila samhället” (s 193). Vi konstaterar även att många av betänkandets avsnitt också i första hand behandlar denna kärna av ideella föreningar och deras roll i samhällslivet, främst som röstbärare för sina medlemmar och deras intressen och värderingar.

ABF vill betona vikten av ett starkt folkrörelsebegrepp som vid sidan av det bredare civilsamhällesbegreppet synliggör den ideella föreningens betydelse för samhällsutvecklingen.

ABF delar utredningens bedömning att det uppstått ett gap mellan politisk vilja att stärka folkrörelserna och omsättningen av denna vilja i praktisk verklighet. Vi tror liksom utredaren att detta till stor del beror på myndigheters okunskap om folkrörelserna och hur en systematisk samverkan kan se ut.

Vi ser konsekvenserna av denna okunskap ständigt i vår verksamhet, när vi försöker få till stånd en verklig samverkan med det offentliga. Vi ser det på kommun- och landstingsnivå liksom på statlig nivå, vi ser det inom såväl kultur-, utbildnings-, arbetsmarknads- som det sociala området. Vi ser

hur verksamhet inte äger rum, hur samarbeten inte kommer till stånd, hur goda intentioner grusas därför att den ömsesidiga förståelsen fattas. Vi ser hur regelverk många gånger försvårar samverkan – men också hur myndigheters försiktiga tolkning av dessa regelverk gör att upphandlingsregler och annat inte prövas och utmanas för det gemensamma bästa. Folkrörelserna och det offentliga kan åstadkomma så mycket mer genom samverkan för att uppnå gemensamt formulerade målsättningar.

ABF stödjer intentionerna att öka myndigheternas kunskap om hur medborgarna organiserar sig och att avkräva av offentliga organ att de ska samverka med de organisationer medborgarna organiserar sig i. ABF stödjer också förslagen om att minska regleringen av hur myndigheter kan finansiera verksamheter som organisationer genomför på det offentligas uppdrag.

ABF konstaterar även att ett flertal utredningar beskrivit en växande politisk ojämlikhet i Sverige. Den statliga Demokratiutredningen som just varit på remiss föreslår ett nytt mål för demokratipolitiken – ”En hållbar demokrati som kännetecknas av delaktighet och jämlikt inflytande”. Målet motiveras med att tidigare demokratimål inte tagit hänsyn till jämlikhet som ett centralt ideal i vårt styrelseskick, med att demokratin blir starkare när det är många som deltar och med att det är vår plikt att överlämna demokratin i gott skick till kommande generationer. Demokratiutredningen konstaterar även en fallande facklig anslutning och stora klassmässigt grundade skillnader i föreningsengagemang.

Mot denna bakgrund är det förvånande att Civilsamhällesutredningen inte i större utsträckning studerat skillnader i deltagande i föreningslivet mellan olika befolkningsgrupper. Detta särskilt då utredningsdirektiven tar sin utgångspunkt i organisationernas roll för att bidra till ”demokrati, välfärd, folkhälsa, gemenskap och social sammanhållning”. Det korta avsnitt som berör ”Social sammanhållning och ökad mångfald inom det civila samhället” ger viktiga perspektiv på det som beskrivs som socioekonomiskt utsatta områden, men ABF saknar ett mer övergripande resonemang kring klassmässiga eller socioekonomiska skillnader i föreningsaktivitet.

ABF understryker betydelsen av att folkrörelse- och civilsamhällespolitiken bygger på en förståelse av den växande politiska ojämlikheten och betydelsen av att organisationslivet är en del av lösningen snarare än en del av problemet.

I det idéprogram för ABF som antogs av förbundsstämman i april 2016 skriver vi under rubriken ”Folkrörelsesyn” att

ABF ser levande och lärande folkrörelser och föreningar som grunden för en levande och vital demokrati. Vi är själva som studieförbund en föreningarnas förening. ABF och många folkrörelser ger kraft åt lokalsamhället och mobiliserar människors inneboende resurser i stad, förort, tätort och på landsbygd.

Folkrörelser utgår från en samlande idé – de är idéburna. Folkrörelser och föreningar som vill förbättra och förändra samhället bygger sitt arbete på kunniga och aktiva medlemmar och sympatisörer. Det är självständiga, kunniga och medskapande medlemmar som ger föreningar styrka.

Människor och rörelser som vill påverka måste lägga stor vikt vid hur den egna rörelsen och den omgivande verkligheten förstås. En lärande folkrörelse uppmuntrar reflektion och lärande i hela organisationen. En självständig och levande folkrörelse får inte uppgifter tilldelade av andra, den tar sin roll och sina uppgifter.

ABF är en pedagogisk resurs för folkrörelseutveckling för föreningar, grupper och rörelser som delar värderingar om människovärde och jämlikhet. ABF är, nu som förr, en resurs för människor som vill organisera sig, värna sina intressen, förbättra och förändra samhället.

Sociala rörelser bygger på människor som fattar egna beslut och tar både eget och gemensamt ansvar. Kollektiv organisering står inte i motsats till starka individer. ABF vill stärka individen i kollektivet, och den solidariska tanken hos individen.

Synpunkter på kapitel 3 – Om det civila samhället

ABF menar att begreppen folkrörelser och föreningar många gånger bättre fångar den röstbärande och samhällsomdanande roll som den fria och frivilliga organiseringen av människor kan fylla. Begreppet civilsamhälle gör möjligt att inkludera fler typer av organisationer, men när man syftar på den röstbärande funktionen menar ABF att folkrörelsebegreppet fortfarande är överlägset.

Detta särskilt som begreppet civilsamhälle fortfarande är sällsynt i vardagsspråket och därför uppfattas som diffust och otydligt också för många som själva är aktiva i föreningslivet. För i grunden är det så mycket enklare än vad detta inlånade anglosaxiska begrepp kan ge intryck av – det handlar om hur medborgare och andra invånare i landet organiserar sig för att göra saker tillsammans och påverka sakernas tillstånd.

I betänkandet skriver utredaren att det inte ingått i utredningens uppdrag att ändra begreppet det civila samhället eller överväga alternativa definitioner (s 64). Samtidigt är det viktigt att se att olika organisationer fungerar på olika sätt. ABF vill understryka betydelsen av ideella föreningar och folkrörelser för folklig organisering och en demokratisk samhällsomvandling, och vill betona att de fyller andra funktioner i ett samhälle än andra typer av organisationer såsom exempelvis stiftelser, samfälligheter eller aktiebolag med särskild vinstutdelningsbegränsning. Begreppet civilsamhällespolitik bör därför kompletteras och bli en *folkrörelse- och civilsamhällespolitik*.

Synpunkter på kapitel 4 – Förslag för att värna och stärka det civila samhällets roll i demokratin och samhället

Det svenska folkstyret bygger till stor del på den folkrörelsedemokratiska idén – att folkrörelserna spelar en viktig roll i samhällslivet men också att de politiska partierna själva är folkrörelser med en stor medlemsbas. Även om detta till en del förändrats på senare år – vilket också nyligen beskrivits av den statliga Demokratiutredningen - är detta fortfarande en viktig del av vår samhällsmodell.

Utredningen adresserar inte det faktum att de politiska partierna är delar av folkrörelse-Sverige och har täta band också med andra folkrörelser. Detta gör att banden mellan organisationerna och politiken är betydligt starkare än banden mellan organisationerna och de kommunala och statliga förvaltningarna. Goda relationer mellan politiska partier och det övriga civilsamhället ger förutsättningar för partierna att nå nya grupper och sänka trösklarna för partipolitiskt engagemang. En förnyad tilltro till folkrörelsedemokratin möjliggör även för partierna att stärka sin ställning.

ABF delar utredningens syn att den politiska ledningen bör delta i samband med formaliserad dialog mellan regering och civilsamhälle. Samtidigt är det betydelsefullt att också förvaltningen deltar i dialogen så att de synpunkter som förs fram blir en del av processerna inom tjänstemannakåren på departementen. Det vore olyckligt om föreningslivets eventuella framgångar med att föra fram sina synpunkter enbart skulle hänga på att man lyckas få den politiska nivån att föra deras åsikter vidare i oförändrad form.

Vi delar också utredningens syn att skolan har en viktig kompensatorisk roll att spela för att främja deltagande i demokratin genom deltagande i civilsamhället. ABF menar att här finns mycket att göra, och det föreslagna skolutvecklingsprogrammet kan vara en början till det.

ABF delar utredningens bedömning kring vikten av organisationsbidrag som möjliggör folkrörelsernas röstbärande roll. Vi vill i det sammanhanget också inskräpa betydelsen av att

fortsatt utveckla statsbidragssystemet för stöd till folkbildningen i riktning mot att stärka fokuseringen på att svara mot statens syften för stödet till folkbildningen, där demokratiskt deltagande har en central plats.

Här behövs, utöver det generella samhällsstödet, även riktade stöd från stat och kommuner till föreningsliv och folkbildning, men det stödet måste präglas av långsiktighet och respekt. Långsiktigt för att möta lokala behov, ge tid för demokratiska processer och med detta kunna leda till hållbara förändringar. Respektfullt för att inte sätta sig över lokalt verksamma människor och aktörer, självständiga föreningar och folkrörelser.

Arbetarnas Bildningsförbund vill understryka folkrörelse- och folkbildningspolitikens betydelse för att vitalisera den politiska demokratin. I vårt idéprogram påminner vi om behovet av en politik i både stat och kommuner som generellt och uthålligt stödjer och respekterar folkbildning och folkrörelser som självständiga demokratibärare:

Folkrörelser och folkbildning var, när den svenska demokratin växte fram, tydliga bärare av medborgarskapet. Folkrörelser och deras studieförbund gav röst åt folkliga opinioner och krav. Ett starkt och generellt samhällsstöd från stat, kommuner och landsting blev en del av landets modell för demokrati. Ett informellt "samhällskontrakt" för en samtals- och deltagande demokrati växte fram.

Detta demokratikontrakt utmanas när en växande del av samhällsstödet kombineras med detaljstyrande villkor om hur pengarna ska användas.

ABF vill också framhålla att trots den starka offentliga uppslutningen bakom värdet av folkbildningsorganisationernas insatser, så har de lokala och regionala anslagen till studieförbunden mer än halverats över en tjugoförårsperiod. Mot bakgrund av detta anser ABF att demokratikontraktet behöver förnyas.

Ett nytt handslag måste till mellan stat och kommuner om sitt ömsesidiga ansvar för att stödja och respektera folkrörelser och folkbildning som självständiga demokratibärare. Annars riskerar dagens utveckling att förstärkas, där demokratiska krafter i civilsamhället betraktas mindre som självständiga röstbärande rörelser och mer som leverantörer av specifika tjänster till stat, kommuner och marknad. Den mångfald av idéer som kännetecknar en stark och levande ideell sektor skulle då bli ersatt av ett ökat beroende. I förlängningen skadas medborgarskapet av en sådan utveckling.

Demokratiska folkrörelsernas självständighet har en stor betydelse i en strategi för att "demokratisera demokratin". ABF anser att detta ska ses som en stor möjlig demokratinytta på både kort och lång sikt.

ABF är försiktigt positiva till utredningens förslag att etablera långsiktiga lokala plattformar för det civila samhället i socioekonomiskt utsatta områden med långsiktig finansiering och samordning mellan olika pågående initiativ. Ska långsiktigheten vara reell behövs en statlig grundfinansiering till dessa plattformar.

Det finns en samlad erfarenhet av otillräcklighet och även negativa konsekvenser av kortsiktiga sociala projekt med ovanifrån/utifrån specificerade målsättningar. Folkbildningsarbetet bygger i motsats till detta på idétraditionen av verksamhet "inte bara för, utan också genom folket". Eller som ABF säger i idéprogrammet: "Folkbildning ger människor kunskap och mod för att erövra makt och ta ansvar i såväl den egna vardagen som i samhället som helhet."

Synpunkter på kapitel 5 – Förslag för att underlätta civilsamhällets verksamhet

ABF delar utredningens bedömning att myndigheterna bör åläggas i lag att samverka med föreningslivet när det är relevant för genomförandet av myndighetens uppdrag, och att kunskap och erfarenhet från föreningslivet tillmäts vikt vid tillsättandet av myndighetschefer. Vi välkomnar även de föreslagna lagjusteringarna för att ålägga myndigheter att göra konsekvensanalyser kring hur regelförändringar påverkar föreningslivet. Vi välkomnar förslaget om ett kontinuerligt förenklingsarbete som minskar krånglet inte bara för företag utan också för föreningar och organisationer.

ABF delar uppfattningen att god kunskap om föreningslivets villkor och förutsättningar är centralt för en dynamisk utveckling och att myndigheternas kompetensnivå generellt bör höjas. Vi delar dock inte synen att det är en myndighet som är bäst skickad att lära ut hur föreningslivet fungerar – den djupa kompetensen på detta område finns hos föreningslivet självt.

Uppdraget bör därför inte landa hos en statlig myndighet utan hos civilsamhällets organisationer. ABF och övriga studieförbund, som föreningar av föreningar med bred kompetens och erfarenhet av föreningsvillkor, bör kunna spela en betydelsefull roll i framtagandet av ett brett kompetensutvecklingsprogram för tjänstemän inte bara på central utan också på regional och lokal nivå.

ABF delar bedömningen att det finns en risk om dialogen med enskilda medborgare skulle ersätta dialogen med organisationer. Detta skulle bidra till att negativt påverka föreningslivets roll som röstbärare i demokratin.

ABF välkomnar förslaget om ett uppdrag till MUCF att arbeta med att stödja och främja mångfald i föreningslivet.

ABF vill understryka att studieförbunden spelar en stor och viktig roll i att stötta nybildade organisationer och är en viktig infrastruktur för detta över hela landet.

ABF välkomnar särskilt förslagen om att regeringen bör överväga åtgärder som underlättar för föreningar och studieförbund att långsiktigt bidra till verksamheter som gör tiden i väntan på beslut om uppehållstillstånd meningsfull och förenklar möjligheten till snabb etablering i samhället, t.ex. svenskundervisning och sociala mötesplatser. Studieförbunden har visat att vi kan vara en betydelsefull och stark aktör i detta och vi fortsätter gärna arbetet på en mer kontinuerlig basis. Här vill vi likt utredningen understryka betydelsen av att se över de regelverk och -tolkningar, främst på upphandlingsområdet, som idag står i vägen för ett väl fungerande samarbete mellan myndigheter och civilsamhälle på detta område.

Synpunkter på kapitel 6 – Förslag för att förbättra civilsamhällets möjligheter att delta i offentlig upphandling

ABF delar bilden av ett svårmanövrerat landskap och ett osäkert rättsläge som försvårar för möjligheterna för ideella organisationer att samverka med det offentliga på ett smidigt och rationellt sätt. ABF välkomnar utredarens förslag om att befria sociala och andra särskilda tjänster som understiger tillämpligt tröskelvärde från den nya lagen om offentlig upphandling, samt att införa möjlighet att reservera kontrakt för vissa tjänster.

Synpunkter på kapitel 7 – Förslag om administrativt stöd

ABF välkomnar att det offentliga genom utredningen ser behovet av att underlätta och stödja föreningars administrativa arbete. I sammanhanget vill vi understryka betydelsen av det kontinuerliga arbete som ABF och övriga studieförbund bedriver för att ge stöd till föreningars utbildnings- och utvecklingsarbete och utbilda i föreningskunskap.

Med vänlig hälsning

ARBETARNAS BILDNINGSFÖRBUND

Monica Widman Lundmark

Förbundssekreterare

monica.widmanlundmark@abf.se